

Lengyel Emese¹

Új utak a cigányzene-kutatásban

Beszámoló a *Cigányzene – Roma Jazz* című online nemzetközi konferenciáról

Cigányzene – Roma Jazz. A cigánymuzsikuskok kulturális örökségének és társadalmi helyzetének mintázatai [Gypsy Music – Romani Jazz. Patterns of the Cultural Heritage and Social Status of Gypsy Musician] címmel szervezett nemzetközi online konferenciát a Károli Gáspár Református Egyetem (KRE) és a Jazztanulmányi Kutatócsoport (JATAKUCS). A 2021. május 27–28. között megrendezett angol és magyar munkanyelvű² online esemény a részt-

vevői között köszönthette a legkülönbözőbb tudományterületek jeles képviselőit. Izgalmasabbnál izgalmasabb, a cigányzene és a jazz-zene érintkezési pontjait is érintő résztémák kerültek fókuszba. A négy tematikus szekció 20 perces előadásait – melyeket egyenként szintén 20 perc diskusszió követett – egy plenáris előadás-sorozat, illetve könyvbemutatók vezették fel. Az egytől-egyig értékes előadások elsősorban lehetőséget biztosítottak a konstruktív közös szakmai tanácskozásra. A sikeresen lezajlott májusi konferencián a hazai és a nemzetközi cigányzene-kutatás jelenlegi helyzetéről kaphattunk egy igencsak pontos képet, melyet – mint az egyik résztvevő – beszámoló formájában összegeztem.

2021. május 27-én, csütörtökön 17 órai kezdettel Prof. Dr. Hanula Gergely, a KRE Egyház és Társadalom Kutatóintézetének (ETKI) vezetője köszöntötte – a szavaival élve – a gazdag kulturális örökségünk megismerése és megismertetése mellett elkötelezett kutatókat és az érdeklődőket. Ezt követően a 2015-ben alakult ETKI Romológia Kutatómű-

- 1 PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Irodalom- és Kultúratudományok Doktori Iskola, Média- és Könyvtáratudományi Intézet
- 2 A konferencia magyar és angol nyelvű absztraktkötete elérhető a Károli Gáspár Református Egyetem honlapján: <http://www.kre.hu/portal/images/doc/hirek/2021/05/CIGANYZENE-ROMAJAZZ-03-1.pdf> (Letöltés ideje: 2021. augusztus 24.)

hely nevében a főszerző, Hajnáczy Tamás kisebbségpolitikai szakértő szólt röviden. Kiemelte, hogy a kutatóműhely az elmúlt években számos cigányzene fókuszú nemzetközi kutatásba kapcsolódott be, ezek eredménye több, például a Kossuth Kiadói Csoportnál, a Gondolat Kiadónál és a Brillnél napvilágot látott kötetek. Zipernovszky Kornél pedig a JATAKUCS önképzőkör nevében kívánt eredményes tanácskozást. A program Prof. Dr. Hanula Gergely elnöklete alatti plenáris előadásokkal folytatódott. Elsőként Kállai Ernő (Szegedi Tudományegyetem, ELKH TK Kisebbségkutató Intézet) prezentált, aki a 20. századi cigányzene-definíciókat, illetve a cigányzene fogalmának alakulástörténetét mélyrehatóan ismertette. Ezután Szuhay Péter (a Néprajzi Múzeum nyugalmazott muzeológus) számos forrásidézet és reprezentatív számadat kíséretében járta körül a különböző társadalmi állású csoporthoz tartozó muzikus cigányok történetét. A. Gergely András (ELTE TÁTK Kulturális Antropológia Tanszék) *Idegenmegértés az etnospecifikus akusztika nyitottságával* címmel érdekesítően szólt a különböző diszciplínák cigánykutatásairól: a módszerekről, a fókuszokról, a fontosabb szakirodalomról.

Az első nap két kötet bemutatójával zárult. Szuhay Péter Hajnáczy Tamás nemrégiben a Noran Libro Kiadó gondozásában megjelent *Bura Károly cigányprímás: Aktivista, revizionista, vizionarista*³ című kismonográfiáját ismertette. A közönségkérdések után a szerző mesélt a rendkívül gazdag képanyag forrásáról, a kutatómunka fázisairól, valamint a cigánymuzikusokhoz kapcsolódó kutatásairól is. Zárásként pedig Prof. Dr. Rainer Erd Tony Lakatos – *Sagt nur nir Künstler zu mir*⁴ című, Tony Lakatos szaxofonművészről szóló könyvéről prezentált, a szerzőt pedig Zipernovszky Kornél kérdezte.

A második napon az 1. szekció Hajnáczy Tamás elnökletével a reggeli órákban vette kezdetét. Orsós János Róbert (ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola) Liszt Ferenc *A cigányokról és a cigányzenéről Magyarországon* című művére fókuszált. A Liszt-féle cigány ábrázolásról finom, aprólékos elemzéssel tudott újat mondani. A dualizmus kori cigányzenei tradíciókba Riskó Kata (Bölcsészettudományi Kutatóintézet Zenetudományi Intézete) dinamikus előadása sajtóforrások és archív felvételek mentén vezette be a hallgatókat. D. Magyar Imre (újságíró, irodalomtörténész) a 20. századi irodalmi alkotások – lírai és prózai művek – idegen- és cigányképét elemezve a különböző ábrázolási módok, illetve a befogadói attitűd funkciója került központba.

A 2. szekció szintén Hajnáczy Tamás elnöklete alatt indult útjára. A jelen cikk szerzője – Lengyel Emese (DE BTK Irodalom- és Kultúratudományok Doktori Iskola) – az operetekben megjelenő, az 1930-as években tetőző cigányzenész és jazz-zenész tematikai és zenedramaturgiai ellentéppárról egy esetpéldán keresztül szólt. Hajnáczy Tamás a cigányzenészek önszegélyező egyesületeiről, valamint azok működésének legfőbb céljait feltáró kutatásába értékes írásos dokumentumok mentén nyújtott betekintést. Majd Nagy Pál (ELKH TK Kisebbségkutató Intézet) *Muzikus cigányok identitás keresése az 1930-as években* címmel tartott prezentációja újabb részterületre, még hozzá a trianoni Magyarország cigányzenész társadalmának helyzetére irányította a figyelmet, hiszen a temesvári muzikus német-cigányok 1930-as évekbeli helyzetét tekintette át. Mi jellemezte a Magyar Rádió 1930-as évekbeli műsorpolitikáját? Mi jellemezte a cigányzenészek konfliktusát – például a sztrájkot – a szóban forgó rádió vezetésével? – ezekre

3 Hajnáczy Tamás: *Bura Károly cigányprímás: Aktivista, revizionista, vizionarista*. Noran Libro, Budapest, 2021. 128.

4 Rainer, Erd: *Tony Lakatos – Sagt nur nir Künstler zu mir*. BoD, Norderstedt, 2020. 208.

a kérdésekre Lynn M. Hooker (Purdue University) kereste a választ angol nyelvű előadásában. A szekció utolsó felszólalója, Zipernovszky Kornél (JATAKUCS, ELTE BTK ITDI) pedig a jazz-zene és a cigányzene 1940-es évekbeli érintkezési pontjait és egymáshoz való viszonyát fejtegette, s érintette többek között a nemzeti identitás fogalmát.

A György Eszter vezette 3. szekcióban elsőként Molnár István Gábor (Nemzetközi Roma Könyvtár) jutott szóhoz, aki a magyarországi muzsikások 1945 és 1990 közötti történetét tanulmányozta. Ezt követően Müllner András az ELTE BTK Média és Kommunikáció Tanszékén működő Minor Média/Kultúra Kutatóközpont OTKA-kutatás részleteit, illetve eredményeit figyelemre méltó példákkal mutatta be. A projekt tárgya a hazai mozgóképes részvételi kultúra története, a kutató régebbi blogbejegyzéseit kibővítve *Estézés és „teve”. A roma/cigány zenei hagyomány rögzülése a minor média változó formáiban, és a közösség diszkurzív-affektív viszonya a változó képekhez* címmel a nap egyik meghatározó előadásaként jegyezhető. Havas Ádám (Milestone Institute), aki szociológusként közelít a jazz-zenéhez – s számos jelentős publikációt jegyez a témában –, több mint 40 órányi mélyinterjú, valamint résztvevő megfigyelő munkán alapuló, erős elméleti háttérrel is rendelkező kutatást mutatott be *Zenei habitus, „változó állandó” és rassz-hierarchiák a kortárs magyar jazzben* címmel. Mit tudhatunk Ráduly Mihály munkásságáról, milyen pozíciót foglal el a magyar jazzirodalomban? Avagy milyen jelentőséggel bír a pályaképében, hogy roma gyökerekkel rendelkezik – a Ráduly-portré részleteibe Wagner Sára (ELTE) nyújtott betekintést.

A 4. s egyben az utolsó szekciót Zipernovszky Kornél vezette. Jana Halmo (Comenius Egyetem, Pozsony, BTK Zenetudományi Tanszék) angol nyelven mutatta be a szlovákiai roma gyermekek zeneoktatására, zene- és mozgásterápia által fejlesztett szociális és kommunikációs készségeket előtérbe helyező munkáját. Majd *A roma jazz kulturális öröksége* György Eszter (ELTE BTK Atelier Interdiszciplináris Történeti Tanszék) a roma jazz-kutatások egy igencsak izgalmas területére koncentrált: arra kereste a választ, hogy miként interpretálódik a roma jazz öröksége, elsősorban a főváros terein. A klezmer zenészek és a cigányzenészek kapcsolatát tárta fel Lakatos Tibor (BCE, Szociológia és Kommunikációtudomány Doktori Iskola). A 18. században gyökerező kulturális kapcsolatot egészen az I. világháborúig követhettük végig. A vendéglátói cigányzene 21. századi helyzetét w. Horváth Tibor (Soproni Egyetem, Alkalmazott Művészeti Intézet) szemléltette. Központba került az elmúlt két évtized technológiai fejlődése, hogy miként formálta (repertoár, műfajok, stílus stb.) a vendéglátásban dolgozó cigányzenészeket.

A diszkussziók során felmerült kérdések akár egy újabb szakmai összefoglaló alaptémájául szintén szolgálhatnak. Elmondható, hogy a színvonalas előadások átfogó képet nyújtottak a cigányzene-kutatás hazai helyzetéről, sőt a résztvevők betekintést kaphattak a cigányzene tárgyú kutatások nemzetközi trendjeibe is. A szervezőket pedig köszönet illeti azért a lehetőségért, hogy a konferencián együtt gondolkodhattak a cigányzene-kutatás iránt érdeklődők, mind a bölcsészeti- és a társadalomtudomány, mind pedig a művészettudomány képviselői.